

МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.111'373.612.2

DOI: 10.31475/fil.dys.2018.08.13

НАТАЛІЯ БІДАСЮК,

кандидат філологічних наук, доцент

НАТАЛІЯ СОБОЛЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

Американський футбол як культурна і мовна метафора

У статті розкрито суть поняття «американський футбол» та його метафоричного вживання у сучасній літературі у якості синоніма до слова «американець». На конкретних прикладах з художньої літератури, текстів пісень, газетних статей показано поповнення лексичного складу англійської мови іншими метафоризованими футбольними термінами. Акцентовано увагу на тому, що американський футбол – один із важливих складників американської ідентичності, як культурної, так і мовної.

Ключові слова: американський футбол, метафора, ідентичність, квотербек, неологізм.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Американський футбол є невід'ємною частиною життя американців. Вивчаючи його, можна дізнатися про їхню ментальність та особливості уявлень про світ. Ця гра стала джерелом утворення безлічі неологізмів, у тому числі ідіоматичних виразів, у мові та основою для художніх образів у літературі.

Аналіз досліджень і публікацій... Метафору «американський футбол» досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні учені. Професор Каліфорнійського університету Мартін Ганнон присвятив цьому різновиду футболу один із розділів своєї монографії, у якій пропонує використовувати культурну метафору як метод/ карту для вивчення ментальності націй [6]. Вербицька О. Ю. розглядає аксіологічну та національно-культурну специфіку об'єктивації цінностей сучасного американського суспільства через поняття американського футболу [1]. Дослідниця виділяє п'ять основних категорій, важливих для американців, які можна описати за допомогою метафори американського футболу: індивідуалізм, рівність, матеріалізм, робота і

дозвілля, конкуренція. А. Алхімовіч аналізує бізнес середовище інформаційних технологій через призму футболу з акцентом на командній роботі. Явище цієї спортивної гри розкладається на чотири складових: команда, зірковий гравець, глядачі та місце події [4]. Ж. А. Терпелець займається проблемою підвищення ефективності мовної комунікації у футбольному середовищі з огляду на етнокультурні особливості гри у різних країнах [3]. К. Пол порівнює роботу квотербека та редактора, а футбольне поле з написаною сторінкою [10]. Американський спортивний дискурс, його терміносистема, а також вживання спортивних термінів (з хокею, бейсболу, американського футболу та баскетболу) у різних видах засобів масової інформації та у побуті вивчає Д. Е. Дмитрошкін [2]. На часі стоїть дослідження, які би деталізували внесок американського футболу в збагачення лексичного складу англійської мови та її образність.

Формулювання цілей статті... Метою нашої розвідки є вивчення особливостей метафори американського футболу та інших прикладів футбольної термінології у текстах різних жанрів: художніх, газетних. Ми ставимо перед собою завдання розкрити значення цієї культурної метафори, проаналізувати її функціонування у текстах та роль у збагаченні словникового запасу англійської мови.

Виклад основного матеріалу... М. Ганнон висловив кілька тверджень у своїй науковій праці, які одразу стали відомими цитатами: «Якщо ви не розумієте американський футбол, то вам буде складно зрозуміти американську культуру і те, як вести бізнес у США», «Недільний футбол витіснив Різдво з місця національного свята, на якому збираються друзі та родичі» [6, с. 206]. Якими б суперечливими не здавалися ці слова, але вони свідчать про те, що американський футбол – одна з ключових культурних метафор, яка стала синонімом США. Найближчим спортивним конкурентом може бути тільки бейсбол. Але якщо бейсбол – це романтика, простір, які швидше стосуються минулого країни, то американський футбол – це динамізм, напад і захист, чоловіча солідарність та індивідуалізм, вищість закону. Це характеристики, які описують сучасну американську ідентичність [5].

Любити американський футбол = бути американцем. Саме цю формулу використовують деякі письменники для підкреслення «американськості» своїх персонажів. Наприклад, Субхаш, іммігрант з Калькутти у романі Джумпи Лагірі «Низовина», відчув себе не чорноробчим, а вільним громадянином, коли усвідомив, що схожий на інших американців: «Після обіду він сідав у машину та їхав, куди

заманеться. Він їхав у Джеймстаун через міст, до Ньюпорта і назад. Слухав по радіо попсу, прогноз погоди для тих, хто на суші і на морі», а ввечері «він сідав за барну стійку, пив пиво, багато їв, дивився по телевізору американський футбол» [8, с. 44].

Б.Мухерджі накладає американський футбол на бенгальську традиційність іммігрантів у своєму романі «Бажані доньки» [9]. Два хлопці, Біш та Чет Йі, створюють електронну систему «СНАТТЕЕ», коли дивляться гру Джона Монтани по телевізору. Вони хапаються за ідею «нападу по-західному» – короткі влучні передачі, які використовують ширину поля, а не довжину. Вони створили аналогічну програму для передачі інформації на короткі відстані у напрямках, де є вільні отримувачі, таким чином пришвидшуючи процес безперешкодного обміну даними. У творі події переносяться з небезпечного Бомбею до таємничого індійського села Міштігундж, з неформального Сан-Франциско до світських індійських вечірок у Нью-Джерсі та вишуканих індійських бутиків у Нью-Йорку. У такий спосіб оповідачка поєднує різні країни, культури і покоління, минуле і теперішнє. Можна говорити про те, що роман теж використовує естетику ширини поля, піднімаючи теми історії, географії, діаспори, етнічності, мови, гендеру, а не застарілу форму лінійної оповіді, яку можна порівняти з довгим кидком у довжину в бейсболі.

Футбол є втіленням багатьох американських цінностей та практик. Американський футбол має у своєму арсеналі унікальне правило: гравці збираються на нараду в центрі поля перед розіграшом м'яча. Вони можуть обговорити стратегію, висловити підтримку чи зауваження, наголосити на мотивації – усе для досягнення своєї мети. М. Ганнон провів вдалу паралель між цими нарадами (huddles) та поведінкою пересічних американців: «Ці американці – найдивніші люди у світі. Ви не повірите, якщо я розповім вам, що вони роблять. Припустимо, у місцевій громаді один мешканець має якусь незадоволену потребу. Що він робить? Він переходить через дорогу, щоб обговорити її з сусідом. Що далі? Створюється комітет, який починає підтримувати висловлену пропозицію... І це все без жодного натяку на бюрократію. Все роблять приватні громадяни зі своєї власної ініціативи» [6, с. 213].

Популярність гри накладає відбиток і на мову. Культова американська гра дала ряд неологізмів, утворених, в основному, на основі метафоризації. «Quarterback» (розігруючий квотербек) означає позицію гравця, який розташовується на чверть футу позаду інших. Квотербеки входять до атакуючого складу команди, зазвичай вважаються лідерами і на нарадах у колі часто за ними залишається

остаточне рішення про комбінацію, яку команда збирається розігрувати. У сучасній англійській мові цей термін використовується як дієслово та означає «керувати, координувати операцію»: «Rev. J. Bryan Hehir quarterbacked the production of the Catholic bishops' pastoral» (*Washington Post*).

Як іменник «квотербек» може мати іронічне забарвлення, позначаючи «поціновувача або критика футболу, який вважає себе великим знавцем гри» (особливо у виразах «downtown quarterback», «grandstand quarterback»). Пізніше розвинулося значення «людина, яка сама не бере участі в чомусь, але аналізує, дає поради, критикує на відстані або заднім числом; розумний заднім розумом». Це значення проявляється у виразі «armchair quarterback», який обігрується у пісні з такою ж назвою гурту «Ten Four Pole»:

At work your mouth stays firmly shut
While your boss asks for advice
Later at the bar behind his back you criticize.
An armchair quarterback,
You'll never have to lose,
You'll never have to wipe the dog shit off your shoes,
An armchair quarterback.

У політиці використовується вираз «a star quarterback», який означає «найбільш ймовірний переможець»: «In 2012, the Republican Party selected Mitt Romney as their star quarterback to beat Barack Obama in the presidential election».

У футболі біля сильних гравців суперники часто ставлять двох своїх спортсменів, щоб перешкоджати їм здобувати очки. Така тактика називається «double teaming». Так само говорять, коли два політики нападають разом на свого колегу з іншого табору. Наприклад, заголовок із журналу «Time»: «The Clintons Double-Team Obama».

Набір різних технік, опис стратегій та їхніх варіацій футболісти називають «playbook». Керівники політичних кампаній запозичили цей термін для назви своїх комплексних програм і різних тактик для перемоги на виборах: «Brett Kavanaugh deploys the Trump and Clinton playbook. When the Access Hollywood tape surfaced late in the 2016 presidential campaign, Donald Trump adopted the same playbook» (*BBC*).

Висновки... Американський футбол – важлива складова американської свідомості, це гра за кожен сантиметр поля, це боротьба. На думку багатьох соціологів, політиків, журналістів і самих спортсменів, – це боротьба самої Америки. «Так само як захоплюють і втрачають метр поля, наша історія позначена моментами поступу і регресу. Але важливим є те, що ми повертаємося до метафоричної лінії

центру, шикуюмося і намагаємося, за словами нашої футбольної легенди Генка Стрема, доставити м'яч через поле. Всі разом, як одна команда» [7].

Метафора американського футболу стала частим образом у сучасній літературі, оскільки є виразником американських цінностей, таких як командна робота та індивідуалізм, демократія, динамічність. Крім того, футбольна термінологія поповнила лексичний запас англійської мови неологізмами, які використовуються як у популярній культурі (пісні), так і в бізнесі, політиці, газетних текстах. На нашу думку, тема американського футболу потребує глибшого багатоаспектного вивчення, оскільки це один із важливих складників американської ідентичності, як культурної, так і мовної.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вербицкая О. Ю. Культурная метафора «американский футбол» как инструмент понимания культурных ценностей американского общества. *Magister Dixit*. 2014. № 3 (15). С. 54–59.
2. Дмитрошкін Д. Е. Особливості утворення спортивних термінів-компонентів. *Нова філологія*. 2010. № 42. С. 49–56.
3. Терпелец Ж. А. Футбольный дискурс: языковая вариативность и национальная специфика (на материале французского и английского языков). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2018. № 8 (86). Ч. 2. С. 388–394.
4. Alkhimovich A. Cultural Metaphors: American Football in IT-world. URL:<https://www.linkedin.com/pulse/cultural-metaphors-american-football-it-world-anita-alkhimovich/> Дата звернення : 07.09.2018.
5. Bor C. Cultural Metaphor of the USA/ Collins Bor. URL http://www.academia.edu/25401865/CULTURAL_METAPHOR_OF_THE_USA. Дата звернення : 01.10.2018.
6. Gannon M. Understanding Global Cultures: Metaphorical Journeys Through 28 Nations, Clusters of Nations, and Continents. Sage, 2004. 459 p.
7. Kerrigan M. Let's Keep Politics – and Kneeling – out of Football. URL <https://www.charlotteobserver.com/opinion/op-ed/article171549417.html>. Дата звернення : 21.09.2018.
8. Lahiri J. Lowland. A&C Black, 2013. 352 p.
9. Mukherjee B. Desirable Daughters. Hyperion Books, 2002. 320 p.
10. Paul C. Seeing the Page like a Quarterback Sees the Field. URL: <https://litreactor.com/columns/seeing-the-page-like-a-quarterback-sees-the-field> — Дата звернення : 14.09.2018.

References:

1. Verbitskaya O. Yu. Kulturnaya metafora «amerikanskiy futbol» как инструмент ponimaniya kulturnykh tsennostey amerikanskogo obshchestva / Olga Yurievna Verbitskaya // *Magister Dixit*. — 2014. — № 3 (15). — P. 54-59.

2. Dmytroshkin D. E. Osoblyvosti utvorennia sportyvnykh terminiv-kompozytiv / Denys Eduardovych Dmytroshkin // Nova filolohiya. — 2010. — № 42. — P. 49-56.
3. Terpelets Zh. A. Futbolnyi diskurs: yazykovaya variativnost I natsionalnaya spetsyfika (na materiale frantsuzskogo I angliiskogo yazykov) / Zhanna Alfredovna Terpelets // Filologicheskiye Nauki. Voprosy teorii I praktiki. — 2018. — № 8 (86). — P. 2. — P. 388-394.
4. Alkhimovich A. Cultural Metaphors: American Football in IT-world / Anita Alkhimovich [електронний ресурс] // <https://www.linkedin.com/pulse/cultural-metaphors-american-football-it-world-anita-alkhimovich/> — Дата звернення : 07.09.2018.
5. Bor C. Cultural Metaphor of the USA / Collins Bor [електронний ресурс] // http://www.academia.edu/25401865/CULTURAL_METAPHOR_OF_THE_USA — Дата звернення : 01.10.2018.
6. Gannon M. Understanding Global Cultures: Metaphorical Journeys Through 28 Nations, Clusters of Nations, and Continents / Martin Gannon. — Sage, 2004. — 459 p.
7. Kerrigan M. Let's Keep Politics – and Kneeling – out of Football / Mile Kerrigan [електронний ресурс] // <https://www.charlotteobserver.com/opinion/oped/article171549417.html> — Дата звернення : 21.09.2018.
8. Lahiri J. Lowland / Jhumpa Lahiri. — A&C Black, 2013. — 352 p.
9. Mukherjee B. Desirable Daughters / Bharati Mukherjee. — Hyperion Books, 2002. — 320 p.
10. Paul C. Seeing the Page like a Quarterback Sees the Field/ Christoph Paul [електронний ресурс] // <https://litreactor.com/columns/seeing-the-page-like-a-quarterback-sees-the-field> — Дата звернення : 14.09.2018.

Summary

Nataliia Bidasiuk, Nataliia Sobol

American Football as a Cultural and Language Metaphor

The article explains the notion «American football» and analyzes its metaphoric use in modern literature as a synonym to the word «American». Examples from fiction, lyrics, newspaper articles demonstrate how the English vocabulary has been enriched with other metaphorized football terms. It is emphasized that American football is an important component of American identity, both cultural and language.

Key words: *American football, metaphor, identity, quarterback, neologism.*

Дата надходження статті: «12» вересня 2018 р.

Дата прийняття до друку: «28» вересня 2018 р.